

onoga što su apostoli predali.“ Razdore stvaraju „nova otkrivenja“ i „novotarije“ u teologiji i praksi, a ne oni koji ukazuju na to. Jednako tako, vidljivo je da oni koji nemaju dovoljno *znanja*, mogu biti zavedeni, a autor na nekoliko mjesta (npr. str. 45 i 47) kao pozitivan primjer navodi marljivost u istraživanju onoga što su rekli stariji. Treće, ova knjiga predstavlja svojevrsnu „borbu za baštinu“. Drugim riječima, postavlja se pitanje tko baštini onu ispravnu i nepokvarenu Isusovu predaju? Za reformacije imali smo slučaj gdje je protestant Matija Vlačić Ilirik nastojao pokazati na temelju tradicije i povijesti da je Rimokatolička crkva odstupila od autoriteta Svetoga pisma, a rimokatolik Petar Kanizije je nastojao pobiti Vlačićeve spise pozivajući se na Pismo, pokazujući kako rimokatolička teologija i praksa imaju osnove u Pismu. Daleko od toga da je Šičko Vlačić, ali načelo je ovdje isto: uzimajući argument povijesti, a ne Pismo, autor želi pokazati da se baština ne nalazi ni u Rimokatoličkoj ni u Pravoslavnoj crkvi. No jednako tako, autor zalazi i u dvorište protestantskih crkava kada progovara protiv nauke koja govori da je spasenje nemoguće izgubiti te kada kritizira učenje koje tvrdi da su sa smrću apostola prestali djelovati darovi Duha, znakovi i čudesa. Zbog ovih i drugih razloga, nema sumnje da će knjiga izazvati reakcije te otvoriti vrata za neka nova pitanja i pokrenuti daljnje rasprave.

I za kraj, zaključna misao kojom želim završiti ovaj prikaz: Damir Šičko Alić u ovoj knjizi za sebe i druge postavlja ljestvicu vrlo visoko. Pitanje je jesmo li voljni skočiti toliko visoko?

Ervin Budiselić

Robert F. Rea

Why Church History Matters: An Invitation to Love and Learn from Our Past

IVP, Downers Grove, 2014., str. 231.

U današnjim se ogledima o povijesti najčešće spominje izreka poznatoga rimskog oratora Cicerona „*Historia magistra Vitae est*“, tj. „Povijest je učiteljica života“. Ta izreka sugerira da se istraživanjem povijesti mogu dobiti vrlo važne pouke koje nam mogu dati mudrost za sadašnjost i budućnost. Međutim, ova je izreka tek dio onoga što je u svom djelu *De Oratore* o povijesti izgovorio veliki klasični državnik filozof i govornik. Ciceronov govor o povijesti također naglašava kako je povijest „*vero testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis, qua voce alia nisi oratoris immortalitati commendatur?*“, tj. „dokaz vremena, svjetlo istine, glasnica starine, učiteljica života koja preporučuje besmrtnost“.

Ovakvo antičko uzdizanje povijesti na najvišu razinu besmrtnosti za Židove nije bila nikakva novost. Povijest je u hebrejskoj Bibliji i tradiciji bila dokazom

autentičnosti (*vita memoriae*) sklapanja i održavanja saveza između Boga i Izraelaca kroz cijelu kronologiju od Abrahama, preko kraljeva do proroka koji su, podsjećajući na prošlost, opominjali u sadašnjosti i, tješeći, najavljivali budućeg Mesiju.

Kršćanska crkva, koja je ukorijenjena u judaizmu, baštinila je, sačuvala i integrirala klasično rimsko poimanje povijesti. Svjetska civilizacija preuzela je kao dio te ostavštine kršćansko (crkveno) mjerenje vremena, odnosno podjelu povijesti na dvije glavne epohe: onu prije i onu poslije rođenja Isusa Krista. Podjela Crkve, koja je uslijedila nakon Velike Shizme 1054. god., a osobito nakon pojave reformacije u šesnaestom stoljeću, uz propitivanje autoriteta, postavljala je i važna pitanja vezana uz povijesnost određene Crkve ili pokreta. Reformatori su se uvelike trudili dokazati svoju ukorijenjenost u crkvenoj povijesti, u čemu se u europskom kontekstu osobito istakao i veliki hrvatski reformator Matija Vlačić (Flacius) Ilirik (*Katalog svjedoka Istine*).

U kasnijim pokretima proizišlima iz reformacije dolazilo je do preispitivanja važnosti tradicije i povijesnosti, što je osobito primjetno u evandeoskom kršćanstvu dvadesetog stoljeća, kada su neke skupine stavile po strani, ili čak u radikalnijim primjerima odbacile pitanje povijesnosti crkve kao nepotreban ili čak "neduhovan" balast. O ovome je izvrsnu analizu iz evandeoske perspektive u hrvatskom kontekstu napisao dr. sc. Boris Havel u svome članku „Povijest u Bibliji, tradicionalnom kršćanstvu i karizmatско-pentekostalnim zajednicama“. Obnovljeni interes za crkvenu povijest među evandeoskim crkvama i vjernicima, prouzročen je brojnim nedorečenostima na raznim područjima ekleziologije, razumijevanju autoriteta, praktične duhovnosti na koje postmoderna teologija i crkve koje slijede marketinško-potrošačke obrasce današnjice ne daju zadovoljavajuće odgovore.

Ove činjenice i izazovi motivirale su i američkog profesora povijesti Roberta F. Rea da napiše knjigu sugestivnog naslova *Why Church History Matters*, koja bi se u slobodnom hrvatskom prijevodu mogla nasloviti *Zašto je crkvena povijest važna*. Knjiga je prema samom autoru napisana kao „poziv da s ljubavlju učimo iz naše prošlosti“. Rea je knjigu podijelio na tri djela. U prvom djelu naslovljenom „How We Understand The Tradition“, objašnjava osnovne pojmove, poput pitanja tradicije, što je ona ustvari, kolika je njezina važnost i koliko je korisna, a koliko nije. Za njega je tradicija prijenos („trade“) razumijevanja evanđelja tijekom stoljeća crkvene povijesti u raznim društvenim okolnostima i u susretu s raznim paralelnim učenjima, točnije, herezama. Tradicija je svojevrstan spremnik ili „rezervoar“ povijesnih događaja: koncila, teologa i propovjednika, od kojih su neki imali iznimno značenje u trasiranju smjerova raznim kršćanskim crkvama te u stvaranju njihovih teoloških identiteta. Upravo identitet vjernici često uzimaju „zdravo za gotovo“, ne znajući koliko iza njihovih današnjih ispovijedanja vjere

stoji tuđih molitava, apologetskih borbi, diplomacije i u mnogim primjerima mučeničke krvi prolivene tijekom povijesti kršćanske Crkve.

Sve te aktere crkvene povijesti Rea u drugom djelu knjige „Expanding Circles of Inquiry“ („Širenje kruga istraživanja“) naziva i „velikim oblakom svjedoka“, prema predlošku iz Poslanice Hebrejima. Ti su svjedoci bili ključni faktori u formativnim fazama crkvene tradicije. Jedan od takvih primjera je rješavanje arijanske kontroverze iz 4. stoljeća. Tom je prigodom konačno utvrđeno vjeroispovijedanje u Isusovo božanstvo. Ovaj ključni dio tradicije suvremenim je vjernicima uvelike koristan pri suočavanju sa suvremenim „arijanskim naukama“, od kojih su najekspoziraniji pripadnici Jehovinih svjedoka koje susrećemo gotovo svakodnevno na pragu svojega doma ili na ulicama i trgovima. Sličnu važnost imaju i brojni prijevodi Biblije s izvornih na narodne jezike. Stoga ih Rea u drugom djelu knjige naziva i našim „mentorima i prijateljima“.

Prema ovim tezama, dolazimo do zaključka kako je za izbjegavanje starih hereza, umotanih u suvremeni celofan, najčešće dovoljno poznavanje povijesne teologije. Međutim, ona je korisna i pri suočavanju s mnogim važnim praktičnim stvarima: od shvaćanja crkvenog ustroja preko shvaćanja odnosa prema svjetovnim vlastima pa do najintimnijih ljudskih izazova, poput odgoja djece. Ignoriranjem crkvene tradicije stoga dolazimo u brojne opasnosti koje mogu imati i kobne posljedice. Potražiti savjet od „velikog oblaka svjedoka“ prema tome je mudro i pruža zaštitu od mnogih problema.

Takvu egzegetsku primjenu tradicije autor nastoji naglasiti u trećem dijelu pod nazivom „Tradition Serving the Church“ („Tradicija u službi Crkve“). Rea počinje naivnim upitom suvremenoga evanđeoskog kršćana “Trebali li vrijeme koje bismo koristili za proučavanje Biblije i služenje drugima ulagati u proučavanje povijesti Crkve”? Da bi učvrstio svoju tezu s naslovnice, autor nas ponovno kronološki provodi kroz važnija razdoblja i osobe iz povijesti Crkve. Ovdje bi već čitatelj trebao biti spreman za polemičko čitanje koje je potrebno pri svakom pojednostavljenom objašnjavanju, a osobito glede teme suočavanja i primjene određenih tradicija s izazovima svakodnevice. Rea navodi mnoge primjere kako tradicija može biti korisna na raznim poljima kršćanske službe: pri propovijedanju, duhovnosti, bogoštovlju (proslavljanju), misiji, etici i službama milosrđa, crkvenom jedinstvu i društvenom djelovanju. Knjiga završava tako što autor na kraju preporučuje korisnu literaturu za daljnje proučavanje crkvene povijesti i službe.

Pisana jednostavnim jezikom, knjiga je usmjerena na široku bazu čitatelja: od crkvenih voditelja do studenata i tzv. običnih vjernika, a stječe se dojam da se autor posebno želi obratiti tzv. Bible focused Christians - tj. kršćanima koji su usredotočeni prije svega na (ili jedino na) Bibliju kao odgovoru na sva pitanja. To su većinom suvremeni evanđeoski kršćani u koje se ubrajaju i mnogi pripadnici tzv. slobodnih crkava i karizmatičkih pokreta, koji bilježe velik rast širom svijeta.

Iako se bavi delikatnom temom, knjiga nije pisana kritičkim tonom, već vrlo uviđavno, gotovo mentorski, tako da bolji poznavatelji crkvene povijesti možda neće dobiti nikakvu novu informaciju, ali će zato dobiti korisnu podršku u promicanju njezine relevantnosti.

Paradoksalno je u hrvatskom kontekstu kako je za prosječnoga hrvatskog čitatelja važnost crkvene povijesti neupitna (npr. pokrajina Dalmacija je prepuna ranokršćanske baštine). Međutim, to nije slučaj s hrvatskim vjernicima iz evanđeoskih („Bible focused“) crkava koji često pokazuju žalosno neznanje glede poznavanja vlastite crkvene tradicije. I to ne one davne, nego čak i one unatrag samo nekoliko desetljeća. Stoga je ova knjiga preporučljiva upravo kao poticaj (evanđeoskim) kršćanima da počnu otkrivati bogatstvo kršćanske (crkvene) povijesti kako bi se njome educirali i nadahnuli za djelovanje u sadašnjosti. Robert F. Rea svojim nam je djelom pripremio malo predjelo koje nas poziva k stolu da sudjelujemo na gozbi s istaknutim kršćanskim osobama: misliocima, teolozima i djelatnicima te da kušamo od biranih jela antike, srednjovjekovlja, reformacije pa sve do modernih teoloških „deserata“, pripremljenih od naše starije braće i mentora, poput Karla Bartha, Dietricha Bonhoeffera i njihovih (d)jela.

Vatroslav Župančić

Zrinka Blažević, Stanko Jambrek i Nataša Štefanac (ur.)

The Reformation in Croatian Historical Lands:

Research Result, Challenges, Perspectives

Biblijski institut iz Zagreba, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Visoko evanđeosko učilište iz Osijeka, 300 str.

Knjigu *The Reformation in Croatian Historical Lands: Research Result, Challenges, Perspectives*, koja je izašla u proljeće 2015. godine, uredili su Zrinka Blažević, Stanko Jambrek i Nataša Štefanac. Izdavači knjige su Biblijski institut iz Zagreba, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Visoko evanđeosko učilište iz Osijeka. Knjiga ima 300 stranica.

Knjiga je zbornik znanstvenih studija na engleskom jeziku, nastao kao rezultat međunarodnog znanstvenog skupa „The Reformation in Croatian Historical Lands: Research Result, Challenges, Perspectives“, koji je održan 2013. godine u Zagrebu. Ukupno 16 autora, povjesničara i teologa napisalo je izvorne znanstvene radove o reformaciji u Hrvatskoj i susjednim zemljama.

Nakon uvoda urednika pod nazivom Studije reformacije u hrvatskom kontekstu: mogućnosti i perspektive slijedi 5 poglavlja: Reformacija u hrvatskim povijesnim područjima kao istraživački izazov, Reformacija ideja, (Protu)Reforma-